

Moeilijk te verjagen

Roofvogels kunnen flink huishouden in kippenuitlopen. Een bruikbare oplossing vinden blijkt nog knap lastig. Misselijk maken werkt het best.

Met de toenemende aandacht van de pluimveehouders voor hun uitloop, zijn veel kippenuitlopen de laatste jaren aantrekkelijker geworden. Niet alleen voor de kippen, maar in sommige gevallen ook voor roofvogels die er kippen komen doden en opeten. In een onderzoek van het Louis Bolk Instituut onder 49 koppels biologische leghennen bleek dat 41 procent van die koppels uitval had door toedoen van roofdieren: 13 procent door vossen, 15 procent door roofvogels en 13 procent door beide.

Een bedrijf dat stelselmatig bosplantsoen is gaan aanplanten in de 4 hectare grote uitloop voor hun 9.000 biologisch-dynamische leghennen, trok aan de bel bij het Faunafonds toen het geconfronteerd werd met dagelijks vier à vijf dode kippen in de uitloop door toedoen van roofvogels. Het bedrijf had toen al verschillende afweermiddelen, waaronder vogelverschrikkers en wapperende linten, geprobeerd. Geen van deze methoden hielp. Het Faunafonds, voor wie het fenomeen relatief nieuw was, vond het verlies van kippen aan roofvogels echter een bedrijfsrisico. De ervaringen van dit BD-bedrijf (zie pagina 28) vormden de aanleiding voor een eerste proef om roofvogels te weren.

Misselijk makende kadavers

Het bedrijf Cabwim consultancy in Assen, dat gespecialiseerd is in 'diervriendelijke oplossingen voor problemen die in het wild levende dieren veroorzaken', kwam met het idee om roofvogels af te leren om kippen te eten. Er waren proeven bekend waarin raven afgeleerd werd eieren van beschermde vogels te eten en proeven waarin coyotes afgeleerd werd schapen te doden, door deze dieren te laten eten van respectievelijk eieren en schapenkarkassen die met een misselijk makende stof waren behandeld. De

Kip ik heb je... Jagen is bij roofvogels nu eenmaal de aard van het beestje. Pluimveehouders met uitloopbedrijven zitten daar flink mee. Het treft veel koppels

misselijkheid leidt ertoe dat de roofdieren afleren om vee als prooi te beschouwen, waarmee het probleem langdurig opgelost kan worden.

Op basis van dit principe lukte het Cabwim bij het betreffende pluimveebedrijf gedurende een meetperiode van 12 weken een daling van 96 procent te bewerkstelligen in het aantal kippen dat roofvogels dagelijks doodden. De sterk verminderde neiging om kippen te doden, heeft minstens een jaar aangehouden, terwijl de roofvogels (vooral buizerds en in mindere mate haviken) nog gewoon nabij het bedrijf aanwezig waren.

Karkas onder stroom

De biologische sector wilde grootschaliger laten onderzoeken of de methode van het aanbieden van een kippenkarkas waar een

misselijk makende stof in aangebracht was, perspectief bood. Echter, er waren een aantal formele bezwaren. Ten eerste is er geen misselijk makende stof als middel om roofvogels af te weren geregistreerd. Ten tweede moeten tijdens de toepassing van de misselijk makende stof kippen tijdelijk binnengehouden worden. Dit mag niet zomaar vanwege de regelingen in de vrije-uitloopsector en de biologische sector. Een derde bezwaar bij het gebruik van een misselijk makende stof is dat verstoring van roofvogels alleen mogelijk is met een ontheffing in het kader van de Flora- en Faunawet.

Cabwim consultancy heeft toen een tweede methode voorgesteld, die op minder formele bezwaren zou stuiten, maar nog nooit met roofvogels was uitgeprobeerd. Deze methode bestond uit het aanbieden van een karkas dat met schrikdraad onder stroom staat. De roofvogels zouden dan bij aanraking een schok krijgen. Deze methode zou vrijelijk toepasbaar moeten

Perspectiefvol: kippenkadavers behandeld met misselijk makende stof zorgen ervoor dat later de roofvogels minder kippen doden dan voor de inzet van deze kadavers

MONIQUE BESTMAN

zijn voor pluimveehouders en als ze ermee zouden werken ten tijde van leegstand, zou er ook geen probleem zijn met het binnen moeten houden van de kippen.

Proef op vijf pluimveebedrijven

Van oktober 2010 tot en met juli 2011 hebben het Louis Bolk Instituut, dat veel onderzoek doet voor de biologische pluimveehouderij, en Cabwim consultancy op vijf bedrijven proeven gedaan. De basis van de proeven bestond uit drie fasen. In de eerste fase van drie weken werd het aantal kippen dat door roofvogels werd gedood, dagelijks geteld. In de tweede fase werden behandelde karkassen van kippen gedurende drie weken overdag aangeboden, terwijl de kippen binnen waren. Met camera's werd geregistreerd welke dieren er van de karkassen aten. Door de wijziging van het gewicht te meten, kon nagegaan worden hoeveel van het karkas was gegeten. In de derde fase van minstens drie

weken, werden de kippen weer buiten gelaten en werd opnieuw het aantal door roofvogels gedode dieren geteld.

Op twee bedrijven werd met de 'elektrische schokbehandeling' gewerkt. Op het ene bedrijf nam de consumptie van de neergelegde kadavers eerder toe dan af. Op het tweede bedrijf nam de consumptie van de neergelegde kadavers weliswaar af, maar toen er eenmaal weer kippen in de uitloop liepen, werden deze 'als vanouds' door de lokale buizerds gedood en opgegeten.

Op een derde bedrijf werd begonnen met de 'elektrische schokbehandeling' maar nam na een week de consumptie van kadavervlees nog niet af. Met de ervaringen van de twee andere bedrijven in het achterhoofd is toen overgegaan op de behandeling met de misselijk makende stof. Op dit bedrijf heerste echter een vrij complexe situatie. Kippen werden gedood door zowel een vos als roofvogels en er waren meerdere roofvogels aanwezig. Bovendien maakten de winterse omstandigheden, waarbij de velden langdurig met sneeuw waren bedekt, de roofvogels extra hongerig. De consumptie van de behandelde karkassen nam eerder toe dan af. Na afloop van de behandeling, toen de kippen weer buiten liepen, was de uitval door toedoen van roofvogels ook hoger dan voor de behandeling.

Op twee bedrijven werd alleen met de misselijk makende stof gewerkt. Op deze bedrijven waren er weinig roofvogels die kippen doodden en betrof het een recent probleem. Bij deze twee bedrijven nam de consumptie van behandelde kadavers af. Na de

behandeling, toen de kippen weer buiten liepen, werden er minder kippen gedood dan in de periode voor de behandeling.

Misselijk maken biedt perspectief

We concluderen dat de elektrische methode helaas niet werkt bij roofvogels. De belangrijkste reden is dat uit het gedrag viel af te leiden dat roofvogels niet het verband legden tussen de consumptie van een kip en een schok. Roofvogels leken echter wel een verband te kunnen leggen tussen het eten van een kip en misselijk worden. De methode met de misselijk makende stof leek dan ook wel perspectief te hebben.

Aanbevelingen

Het Faunafonds en de provincies bevelen we aan om pluimveehouders die schade ondervinden als gevolg van predatie door roofdieren, tegemoet te komen en in ernstige gevallen te bevorderen dat werende netten worden toegepast.

De rijksoverheid bevelen we aan een innovatiefonds in te stellen gericht op toepassing van nieuwe biologische inzichten en moderne technieken ten behoeve van preventie van problemen met in het wild levende dieren en bevordering van vreedzaam naast elkaar leven zonder doding van in het wild levende dieren.

Ten aanzien van vervolgonderzoek bevelen we aan om de proeven met misselijk makende stof in een grotere steekproef te herhalen. De overheid zou de kosten op zich moeten nemen voor registratie van een misselijk makende stof als middel om

predatie van vee te voorkomen. Ten slotte zouden belanghebbende organisaties moeten faciliteren dat een pluimveehouder in het kader van preventie van predatie van kippen, de kippen tijdelijk binnen kan houden.

Oplossingen uit alle hoeken

De oproep onder pluimveehouders om zich op te geven voor de proef leidde tot vrij veel publiciteit. Bij het Louis Bolk Instituut melden zich niet alleen pluimveehouders met roofvogelproblemen, maar ook geëmoti-

oneerde roofvogelliefhebbers, hobbypluimveehouders en anderszins mensen met een mening over het probleem. We kregen allereerste oplossingen aangedragen, maar in de veelheid aan ervaringen bleek elke oplossing haar beperking te hebben. Zo kwamen voorbij: lama's en afgerichte honden tussen de kippen, hanen tussen de kippen, andere hanen tussen de kippen (bijvoorbeeld van een vechtras), afgerichte roofvogels inzetten om wilde roofvogels te verjagen, veel beschutting in de uitloop, juist geen beschutting in de uitloop, roofvogeldetectie waarna vogel-

verschrikkers verschijnen, of de uitloop geheel overdekken. Een groot scala van maatregelen en de uiteindelijke proefopzet is besproken in een overleg met pluimveehouders en vertegenwoordigers van het toenmalige ministerie van LNV, de Dierenbescherming, het Faunafonds en twee ecologische adviesbureaus.

Het onderzoek is gefinancierd door het toenmalige ministerie van LNV en door de provincie Utrecht.

Monique Bestman Louis Bolk Instituut, Driebergen
Diederik van Liere Cabwim consultancy, Assen

BD-bedrijf nu redelijk buizerdvrij

Henk en Hilly Spielman hadden een paar jaar geleden veel last van en schade door roofvogels. Totdat zij een proef deden met **met zout ingespoten kippenkadavers**.

DIEDERIK VAN LIERE

Roofvogels lieten zich op het BD-bedrijf van Henk en Hilly Spielman niet verjagen door vogelverschrikkers in witte overalls

Een paar jaar geleden verloren Henk en Hilly Spielman soms wel 20 tot 25 kippen per week aan roofvogels. Vooral buizerds, maar ook wel haviken. „We zagen dat ze zo aan een levende kip begonnen te eten. We werden er moedeloos van”, vertelt Hilly. Ze probeerden er van alles tegen te doen, maar

zonder succes. „Op een gegeven moment hadden we 50 vogelverschrikkers met witte overall in de uitloop geplaatst. Maar met een dag waren de roofvogels al weer terug.”

Via iemand die Hilly ontmoette op een informatieavond van de Partij voor de Dieren, waar ze uit interesse naartoe ging, kwam ze in contact met onderzoeker Diederik van Liere van Cabwim consultancy. „Toen ik hem het roofvogelprobleem voorlegde, kwam hij met het idee om dode kippen met iets in te spuiten, waardoor die minder lekker voor de roofvogels worden of waarvan de roofvogels misselijk worden. Om ze te leren kippen met rust te laten.”

In 2009 zetten ze een proef op. Ze lieten de kippen drie weken binnen. In die periode werden twee à drie dode, met zoutoplossing ingespoten kippen in de 4 ha grote, met bomen begroeide uitloop gelegd. „Daar gingen de roofvogels massaal op af.”

Na die drie weken lieten Henk en Hilly de kippen weer naar buiten. „Er werden toen nauwelijks meer kippen gepakt. Af en

toe nog een enkele in de week. Vermoedelijk door vreemde roofvogels, die toevallig hier kwamen en niet de misselijk makende ervaring hadden opgedaan.”

Sindsdien zijn Henk en Hilly redelijk buizerdvrij. Omdat ze vrijwel geen last van roofvogels meer ondervonden, was hun bedrijf niet interessant genoeg om mee te doen aan de landelijke proef, die Hilly vanuit haar bestuursfunctie bij Bionext (eerder Biologica) had voorgesteld.

De laatste tijd neemt de schade weer wat toe. Mogelijk weer 'vreemden' of jongere roofvogels die nog niet geboren waren toen Henk en Hilly de proef deden (hoewel de onderzoeker hen had verteld dat de dieren hun ervaring aan hun jongen doorgeven). „Er vliegen weer wat buizerds rond. Van de week nog werden op één middag drie kippen gepakt. Daar word je niet vrolijk van. Misschien moeten we de proef herhalen.”

Hans Bijleveld hans.bijleveld@reedbusiness.nl

PROFIEL

Naam: Henk (66) en Hilly Spielman (61)
Plaats: Gasselternijveen (Dr)
Bedrijf: hebben een bedrijf met 9.000 biologisch-dynamische legkippen. Hadten erg veel last van roofvogels.